

<https://doi.org/10.18485/analiff.2026.38.1.3>

81'42

811.133.1'42

Francuski diskursni marker *quoi* i njegovi italijanski i srpski ekvivalenti

Ružica J. Seder*

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za romanistiku

 <https://orcid.org/0000-0001-8120-0079>

Ključne reči:

diskursni marker,
quoi,
francuski,
italijanski,
srpski

Apstrakt

Diskursni markeri (DM) značajna su tema u analizi diskursa, zahvaljujući njihovoj konektivnoj funkciji te uloji u organizaciji istog. Ipak, postoji potreba za detaljnijim razmatranjima pojedinačnih diskursnih markera, kao i kontrastivnim istraživanjima u istom domenu, jer takvo detaljno sagledavanje omogućuje njihovo pravilno razumevanje i upotrebu, što predstavlja jedno od merila jezičke kompetencije na višim nivoima učenja jezika. Primarni cilj ovog istraživanja jeste razmatranje teorijskih opisa francuskog diskursnog markera *quoi*, te iznalaženje ekvivalentnih markera u italijanskom i srpskom jeziku. Osim toga, zbog upečatljive polifunkcionalnosti markera *quoi*, cilj rada jeste i razmatranje njegove interakcije i/ili metatekstualne funkcije, kao i kontekstualnih okolnosti koje ih uslovljavaju, a samim tim uslovljavaju i odabir prevodnog ekvivalenta. Primarni korpus ekscerpiranih primera predstavljaju četiri francuska romana i njihovi objavljeni prevodi na italijanski i srpski jezik. Sekundarni korpus jeste ParCoLab (paralelni korpus koji sadrži izvorne tekstove i njihove prevode na devet evropskih jezika). Primeri su analizirani kontrastivnom metodom, u cilju identifikacije odgovarajućih prevodnih ekvivalenata. Istraživanje je pokazalo da je francuska reč *quoi* kao diskursni marker česta tema stručnih studija, u kojima autori posebnu pažnju posvećuju određivanju njegovih pragmatičkih funkcija. Osim funkcije demarkacije, pripisuju mu se i sledeće funkcije: reformulacija, evidentnost, modulacija, uz ublažavanje iznete tvrdnje, preplitanje evidentnosti i mitigacije, hezitacija, preplitanje evidentnosti i intenzifikacije. U najvećem broju primera italijanski ekvivalent mu je diskursni marker *insomma*, takođe obeležen izrazitom polifunkcionalnošću. U srpskom jeziku javljaju se morfološki heterogeni semantički ekvivalenti (rečce, pokazne/upitne/neodređene zamenice, te raznorodni leksički sklopovi). Najčešći ekvivalent *eto* i sam je pokazao osobenosti diskursnog markera, kao i određenu polifunkcionalnost. Navedeni rezultati mogu biti primenjeni u pedagoškoj i prevodilačkoj praksi. Ipak, pojedini segmenti istraživanja pokazali su da postoje i kontekstualno uslovljeni prevodni ekvivalenti (zamenica *nekačav*, sklopovi *ništa manje*, *pa da* kao i rečca *ama*), što bi trebalo da bude predmet dodatnih istraživanja. (primljeno: 10. септембра 2025; прихваћено: 6. марта 2026)

<https://anali.fil.bg.ac.rs>

* Filozofski fakultet
Odsek za romanistiku
Dr Zorana Đinđića 2
21000 Novi Sad, Srbija
ruzica.seder@ff.uns.ac.rs

1. Uvodna razmatranja

O diskursnim markerima¹ (u daljem tekstu DM) dosta je pisano, tako da se može reći da su oni do sada teorijski dosta iscrpno opisani. Stoga ćemo ovde reći samo da je reč o konektivnim sredstvima, ali različitim od veznika i konektora². Naime, iako se diskursnim markerima ne može osporiti (manje ili više izražena) semantička funkcija, njoj se pridružuje i pragmatička funkcija³ (iako se one često prepliću, uz dominaciju jedne ili druge), te oni svojom ulogom prevazilaze okvire rečenice, pripadajući tako makrosintaksi govora. Pregled najznačajnijih karakteristika DM nalazi se u članku Dostie/Pusch, 2007, gde se navodi sledeće: a. DM su morfološki nepromenljivi,⁴ b. ne doprinose rečeničnom sadržaju iskaza uz koji stoje, tako da njihovo prisustvo ili odsustvo ne modifikuje istinitost iskaza, c. mogu da obrazuju nezavisne prozodijske jedinice, tako da su uglavnom izvan rečenične strukture, d. na sintaksičkom planu su fakultativni i mobilni, osim u slučaju kada funkcionišu kao reč-rečenica [npr. *Ouf!*].⁵

Izvorne kategorije koje preuzimaju funkciju DM jesu prilozi, glagoli, uzvici, partikule itd., pa čak i rečenice.

Kada je reč o klasifikaciji DM, ona varira u zavisnosti od pristupa različitim autora, ali je primetno da je kod većine autora reč prevashodno o klasifikaciji na osnovu funkcije koju vrše. Grupa autora *Metodičke gramatike francuskog jezika* (Riegel et al., 2009: 619–643) naziva ih konektorima i u njih ubraja širok spektar veznih sredstava, a deli ih na: temporalne i spacijalne konektore sa jedne strane, i, sa druge strane, konektore koji služe za organizaciju izlaganja (*articulation du raisonnement*). Druga grupa konektora deli se na: a. argumentativne (uglavnom predstavljene veznicima za koordinaciju i subordinaciju), b. markere nabiranja (*et, ou, aussi, également, de même*) i c. markere reformulacije (*autrement dit, en d'autres termes, enfin, finalement, en fin de compte, somme toute, en somme, en définitive, en résumé, en conclusion*), koje autori definišu na sledeći način: „Reformulacijom govornik (ili pisac) utiče na sagovornikovu (ili čitaočevu) interpretaciju svog govora, sa namerom da mu olakša razumevanje” (Riegel et al., 2009: 619–643). Definicija ove podgrupe konektora umnogome odgovara ranije iznetom opisu diskursnih markera, te ukazuje na to da ih autori ove gramatike identifikuju kao zasebnu kategoriju

1 Ovaj termin sada je već u širokoj upotrebi u većini jezika. Osim toga, u srpskom jeziku koristi se i naziv *tekstualni konektori* (Klikovac, 2008; Ćudomirović, 2017); u francuskom jeziku koriste se termini: *connecteurs* (Riegel et al., 2009), *marqueurs discursifs* (Dostie/Pusch, 2007), *particules énonciatives* (Fernandez, 1994; Chanet, 2001), *particules discursives / ponctuants* (Lefevre et al., 2011), *connecteurs / marqueurs de discours* (Fairon/Simon, 2018) i *particules de discours / discursives* (Abeillé/Godard, 2021); u italijanistici su zastupljeni sledeći termini: *segnali discorsivi* (Terić, 2009; Serianini/Antonelli, 2011), *marcatori di discorso* (Treccani, n.d.), a Ceković (2020) navodi i termine: *particelle discorsive, segnali di articolazione*.

2 Uz napomenu da pojedini autori u DM ubrajaju i ova vezna sredstva. Smatramo da, iako pojedini konektori (pa i veznici) mogu preuzeti funkciju DM, ove dve grupe konektivnih reči tu funkciju ne preuzimaju nužno, nego samo u određenim kontekstualnim uslovima / govornim činovima.

3 Pragmatička funkcija DM podrazumeva „sposobnost diskursnih markera da ukažu na stav govornika u odnosu na sadržaj sopstvenog iskaza ili pak u odnosu na ulogu sagovornika u određenoj govornoj situaciji” (Traugott/Dasher, 2002: 152, prema: Jeppesen-Kragh, 2021: 120).

4 Čak i ako potiču od morfološki promenljive kategorije reči, oni su „okamenjeni/ustaljeni”, kao, na primer, *Tiens!* (Abeillé/Godard, 2021).

5 Intervencije u uglastim zagradama su intervencije autora ovog članka, kao i prevodi primera iz literature.

konektivnih sredstava, što je u stručnim studijama svakako znatno detaljnije obrađeno. Tako Dosti (Dostie, 2004: 46) diskursne markere deli na: ilokutivne markere (markeri interpretacije: *remarque, écoute, tu vois...*; markeri realizacije govornog čina: *Tu parles ! en tout cas, de toute façon...*) i interakcione markere (poziv sagovorniku da sluša: *hein ? , OK ? , n'est-ce pas ? , tu comprends ? ;* potvrda slušanja *oui, OK ;* obeležavanje granica iskaza: *là, OK, t'sais...*).

Kada je reč o italijanskom jeziku, Serijani i Antoneli (Serianni/Antonelli, 2011: 97) diskursne markere dele na: formule ublažavanja (*per dire, diciamo, in un certo senso*), hezitacije⁶ (*mhm, vediamo, beh, insomma*), egzemplifikacije (*mettiamo, diciamo*), reformulacije rečenice (*voglio dire, cioè*), kontrole prijema ili razumevanja (takozvani *feedback*: *mi senti?, no?, capito?, vero?, non trovi?*), demarkacije (reči i izrazi kojima započinje ili se završava govor, konverzacija ili replika: *Come va?, Che si dice?, A presto*, ili pozdravi). U domenu italijanistike najširi pregled klasifikacije DM izložen je u radu Nevene Ceković (2020: 245),⁷ gde se u odeljku „Diskusija” taj pregled koncizno izlaže: „Nakon inicijalnih pokušaja od strane Stammerjohanna koji razlikuje signale otvaranja, korekcije i zatvaranja, zapaženo mesto zauzima taksonomija M. Berrette kojom su obuhvaćeni pragmatički konektori, demarkatori i fatički markeri, kao i Berrutova, koji uvodi i signale ublažavanja tj. mitigacije.” Autor dalje poredi (uprošćenu) podelu na demarkatore i konektore koju daju Dardano i Trifone, kao i podelu Serijaninija i Kastelvekija sa ranije iznetom podelom Serijanija i Antonelija, te zaključuje da „[p]oseban, originalan doprinos na polju taksonomije markera u novije vreme, predstavljaju petočlana klasifikacija E. Cresti (pokretači, fatički markeri, oslovljivači, podstrekači i komentari) i četvoročlana podela E. Khachaturyan (DM u užem smislu, partikule, modalizatori i markeri govorenja)”.

Vezano za srpski jezik predstavimo poglede i klasifikaciju Predraga Pipera (2001). Autor, naime, diskursne markere posmatra kao rezultat potrebe za unutrašnjom temporalnom lokalizacijom, to jest „temporalnog određivanja graničnih delova teksta prema njegovoj celini” (Piper, 2001: 194). U skladu sa tim, deli ih na sledeći način: 1. na osnovu odnosa prema diskursnim granicama – oni koji obeležavaju spoljašnje ili unutrašnje granice diskursa⁸ i 2. prema intenzitetu naglašavanja diskursnih granica: inicijalni (inchoativni) i finalni (finitivni) markeri. Napominjući da se „funkcija diskursnih markera po pravilu ne iscrpljuje u temporalnoj lokalizaciji”, autor im pripisuje i vrednost signala drugih relacija: kauzalnih (*zato*), konkluzivnih (*dakle*), eksplikativnih (*to jest*), kao DM kojima je temporalno značenje sekundarno.⁹ Osim ovih, autor prepoznaje i metalingvističke funkcije DM, kao što su digresivnost, hezitacija, te navodi i njihove suptilnije nijanse (Piper, 2001: 199).

6 Iako adekvatan prevod ove imenice na srpski jeste *oklevanje/dvoumljenje*, odlučili smo se za termin *hezitacija*, jer je već zastupljen u domaćoj literaturi pri opisu ove funkcije diskursnih markera (Piper, 2001; Ceković, 2024).

7 Još iscrpniji pregled pogleda na DM u italijanskom izložen je u doktorskoj disertaciji istog autora (Ceković, 2016).

8 Spoljašnje granice razdvajaju diskurse, a unutrašnje granice razdvajaju fragmente diskursa koji su u njemu formalno i funkcionalno relativno autonomni (nadrećenične celine) (Piper, 2001: 199).

9 Nakon ovih razmatranja autor nabroja mnoštvo tipova diskursnih markera: rećenični, nerećenični, spoljašnji, unutrašnji, jednostrani, dvostrani, višekratni, inchoativni, finitivni, durativni, formativni, primarno temporalni, sekundarno temporalni i dr. (Piper, 2001: 202).

2. O diskursnom markeru *quoi*¹⁰

Sa morfosintaksičkog aspekta reč *quoi* analizira se kao zamenica (relativna ili interogativna) ili uzvik (Fairon/Simon, 2018), ili pak kao eksklamativni adverb (Dictionnaire de l'Académie française, n.d.).

U funkciji diskursnog markera u tradicionalnim gramatikama i rečnicima *quoi* eksplicitno se ne navodi često. Ipak, pojedini rečnici opisuju ga upravo u toj funkciji, kada se javlja „[n]a kraju rečenice ili kao umetnut element, u cilju uspostavljanja slaganja sa sagovornikom vezano za identifikaciju onoga o čemu je reč: *Oui, un remède pour guérir cette chose du chat. Un bibelot quoi, je ne sais pas au juste.* [Da, neko lekovito sredstvo da se izleči taj problem sa mačkom. Neka drangulija, šta li, ne znam tačno].” (GIONO, Colline, 1929, p. 66, prema: TLFi, n.d.). Sa druge strane, u novijoj literaturi *quoi* se eksplicitno svrstava u repertoar diskursnih markera (Abeillé/Godard, 2021: 2019). U pomenutoj gramatici konstatuje se da je *quoi* uvek na kraju iskaza, jer služi da ukaže na rezimiranje suštine određene situacije. U stručnim studijama posvećenim DM ovaj marker se razmatra gotovo po pravilu (Fernandez, 1994; Chanet, 2001; Beeching, 2002; Lefevre et al., 2011). Izdvojićemo neka razmatranja o ovom diskursnom markeru: „Ovako upotrebljenu reč *quoi* dakle ne smatramo rečju koja ima za cilj da signalizira remu [novu informaciju]. U ovoj reči ćemo sagledati potragu za formulacijom, što se objašnjava njenom fundamentalnom semantičkom vrednošću povezanom sa onim što još nije kategorisano” (Lefevre, 2006: 109, prema: Lefevre et al., 2011). Iz ove definicije autori dalje izdvajaju četiri prototipske upotrebe diskursnog markera *quoi*: 1. prilagođavanje formulacije (*gestion de la formulation*) – kada ima poteškoća sa formulacijom svog iskaza, na kraju tog iskaza govornik upotrebi *quoi*. Osim toga, u takvim iskazima često se nalaze i izrazi tipa *j’veux dire, comment: si on fait pas attention j’veux dire c’est très facile de rester accroché **quoi*** (Lefevre et al., 2011: 43) [Ako niste pažljivi, mislim, veoma je lako da se navučete, **eto** (to htediti reći).], 2. modalno pozicioniranje govornika (*position modale égocentrée*) – *quoi* se često javlja uz markere modalnog pozicioniranja: *alors pour moi ça c’est pas du tout quelque chose de contemporain, j’ suis désolé d’ le dire mais ça a trente ans vingt cinq ans **quoi*** (Lefevre et al., 2011: 44) [Pa, za mene to uopšte nije nešto savremeno, žao mi je što to moram da kažem, ali... **jednostavno/naprosto** staro je trideset, dvadeset pet godina.], 3. nabrojanje (*énumération*) – reč nakon koje stoji *quoi* kao da postaje sinteza prethodnih formulacija¹¹: *et puis après bah non euh: c’était toute la période: c’est surtout Brigitte Bardot qui m’a frappée à c’époque là et puis euh: Françoise Arnoux euh Charles Boyer des gens comme ça **quoi*** (Lefevre et al., 2011: 44) [A onda posle, pa, ne, hm: to je bio ceo taj period: uglavnom me je tada impresionirala Brižit Bardo, a onda, hm: Fransoaz Arnu, hm, Šarl Boje, **eto**, takvi ljudi.] i 4. signal procesa

10 U okviru ovog rada nećemo razmatrati sklopove diskursnih markera čiji je konstituent *quoi* (*enfin quoi, ou quoi, voilà quoi* i sl.). Naime, u širem istraživanju markera *quoi* došli smo do zaključka da ovakvi sklopovi funkcionišu po drugačijim sintaksičkim pravilima i da imaju specifične pragmatičke funkcije, čije detaljno razmatranje, prevazilazeći okvire ovog članka, treba da bude predmet zasebne analize.

11 Neki autori za reč koja prethodi *quoi* koriste termin hiperonim (Schepper, 1987: 96, prema: Lefevre et al., 2011: 44).

stvaranja iskaza (*en cours de production d'un paradigme*) – reč je o situacijama kada *quoi* interpunkcijski označava jedan ili dva elementa iskaza, ali ne zatvara nabranje, koje se nastavlja. Takvi primeri često naglašavaju uključenost znanja za koje se pretpostavlja da ga deli sagovornik: *d'être heureux ben c'est des fois d'avoir la gloire c'est des fois d'être beau d'être intelligent quoi d'être aimé* (Lefevre et al., 2011: 44) [Da bi čovek bio srećan, pa, ponekad je važno imati slavu, ponekad biti lep, ponekad biti inteligentan, [Ø]¹² biti voljen.] Autori zaključuju da „[u]potrebom markera *quoi* govornik ukazuje na određeni segment tekuće razgovorne produkcije, kako bi svom sagovorniku pojednostavio zadatak slušanja te ga podstakao da mu posveti punu pažnju” (Lefevre et al., 2011: 16–17).

Bičing (Beeching, 2002: 196–197) razlikuje sledeće upotrebe ovog diskursnog markera: reformulacija (*Reformulations*): *Et puis aussi apprendre aux gens tout ce que tout ce que nous, on découvre aussi, permettre la transmission du savoir populaire, quoi.* (32, 69–70, prema: Beeching, 2002: 196) [A takođe i da ljude naučimo svemu onome što i sami otkrivamo, da omogućimo prenošenje popularnog znanja, **eto** (to je sve / na to mislim).], kontradikcija (*Contradictions*): *Je suis de nationalité française mais je suis très contente d'être bretonne, je suis fière d'être bretonne quand même, quoi.* (77, 211–12, prema: Beeching, 2002: 196) [Ja sam Francuskinja, ali sam veoma srećna što sam Bretonka, **prosto/jednostavno** ponosna sam što sam ipak Bretonka.],¹³ emfatička/afektivna upotreba (*Emphatic/emotional*): *et puis chaque région a son climat, chaque région a sa faune, chaque région a son a ses a ses désirs, quoi...* (46, 209–211, prema: Beeching, 2002: 196) [a onda, svaki region ima svoju klimu, svaki region ima svoj životinjski svet, svaki region ima svoje želje, **šta li...**], nesigurnost (*Tentativeness*): [vezano za] neadekvatnost izraza (*Inadequacy of Expression*): *ménager des moments où on peut se détendre un peu et faire autre chose, ne pas avoir que des contraintes dans sa vie, quoi, hein ?* (81, 46–47, prema: Beeching, 2002: 196) [pronaći vreme da se čovek malo opusti, **prosto**, imati u životu i nešto drugo sem obaveza, pa zar ne?] i [vezano za] prenatlaženu konstataciju (*Over-exaggerated Claim*): *ce sera regrettable parce que [pause] vraiment c'est quand on voit les car-ferries qui passent c'est c'est superbe quoi, on adore ça, nous. [rires]* (5, 126–128, prema: Beeching, 2002: 196) [to bi bilo žalosno, zato što (pauza) zaista, kada čovek vidi trajekte kako prolaze to je **baš** super, mi to obožavamo.], evidentnost (*Obviousness*): *des hauts et des bas. Dès qu'il fait beau, on loue plus, quoi.* (31, 24, prema: Beeching, 2002: 197) [Usponi i padovi. Čim je lepo vreme, iznajmljujemo više, **eto (to je jasno)**.] i vanjezičko znanje (*Background Knowledge*): *Si bien qu'on a fait un steak-frites quoi pour faire voir à la gamine qu'...* (31, 24, prema: Beeching, 2002: 197) [Pa smo napravili biftek i pomfrit, **eto**, da pokažemo devojčici da...]¹⁴.

12 Oznaka za nulti ekvivalent. Iako za ovu upotrebu markera *quoi* u srpskom jeziku sigurno postoje ekvivalenti, smatramo da bi u ovom konkretnom primeru bilo koji od njih mogao da promeni značenje iskaza. Naime, u ovom iskazu sve navedene osobine stavljene su u istu ravan, tako da bi unošenjem bilo kog elementa ispred *biti voljen*, njega izdvojilo u drugu hijerarhijsku ravan, te prevod učinilo neadekvatnim.

13 Ovde ćemo napomenuti da, iako navedenu klasifikaciju smatramo adekvatnom, primer koji autor navodi ne smatramo u potpunosti ilustrativnim. Sličan stav imamo i za primer koji autor navodi za vanjezičko znanje, zbog nedovoljno širokog konteksta.

14 Šane (Chane, 2001) iznosi dosta sličnu (iako terminološki manje transparentnu) klasifikaciju njegove upotrebe, s tim što ne navodi evidentnost.

Bičing napominje da je, zbog naglašene polifunkcionalnosti ovog markera, veoma teško svakoj njegovoj upotrebi pripisati samo jednu pragmatičku funkciju koja bi bila nesporna, sa čime smo u potpunosti saglasni.¹⁵ Najzad, Šane (Chanet, 2001: 79) konstatuje da *quoi* predstavlja pokušaj stvaranja intersubjektivnog prostora pozivanjem sagovornika na učešće u zaključivanju, a takođe može ukazivati na želju govornika da njegov iskaz bude u saglasju sa mogućim iskazom drugog, čime daje koncizan opis ovog markera koji obuhvata sve njegove ranije navedene funkcije, ali i otvara prostor za prepoznavanje nekih novih.

Budući da smo sa ovim poslednjim opisom markera *quoi* u potpunosti saglasni, a uzevši u obzir i prethodne opise istog, zaključujemo da je *quoi* u najvećem broju slučajeva demarkator, ali i da njegova upotreba uvek predstavlja osvrt na prethodno rečeno, tačnije komentar/(auto)evaluaciju sopstvenog iskaza. U odnosu na sadržaj tog komentara, njegove funkcije možemo podeliti na: 1. reformulaciju (eto, tako se to zove / na to mislim), 2. evidentnost (eto (to je sve) / eto (to sam hteo da kažem), 3. hezitaciju (...šta li (=iako oklevam, mislim da je reč o tome) i 4. modulaciju (intenzifikaciju ili ublažavanje¹⁶ prethodno rečenog).

3. Analiza korpusa

Primarni korpus iz kojeg smo ekscerpirali primere za ovaj rad predstavljaju četiri francuska romana i njihovi objavljeni prevodi na italijanski i srpski jezik. Reč je o romanima Danijela Penaka *La petite marchande de prose* (*Mala prodavačica proze*), *La fée carabine* (*Vilinski karabin*), *Au bonheur des ogres* (*Kriv za sve*) i *Le journal d'un corps* (*Dnevnik jednog tela*). S obzirom na to da su DM zastupljeni prevashodno u usmenoj komunikaciji, tačnije u dijalogu, izbor pomenutih dela uslovlja je činjenica da ona obiluju dijaloškim sekvencama, a stil samog autora i inače dobro odražava stanje savremenog razgovornog francuskog jezika.

Sekundarni korpus jeste *ParCoLab* (paralelni korpus koji sadrži izvorne tekstove i njihove prevode na devet evropskih jezika). Pretraga ovog korpusa nije pružila nijedan primer prevoda na italijanski jezik,¹⁷ tako da on nije mogao predstavljati naš primarni korpus. Ipak, iz korpusa *ParCoLab* navešćemo nekoliko primera prevoda na

15 Identično zapažanje iznosi i Šane (Chanet, 2001: 69): „One [pragmatičko-iskazne operacije] čak imaju tendenciju da se preklapaju, a njihovo razlikovanje ima samo za cilj da malo bolje odredi funkciju koju *quoi* može dobiti u diskursu”.

16 Pojedini autori koriste i termin *mitigacija* (Ceković, 2020; 2024).

17 Pretraga je vršena tako što je ukucavanjem odrednice *quoi* u polje za pretraživanje dobijeno dve hiljade potvrda. Ručnom pretragom i izuzimanjem relativnih/interogativnih i drugih upotreba reči *quoi* izdvojili smo dvadeset i šest primera u kojima je reč *quoi* diskursni marker. Od dvadeset i šest primera izdvojili smo nekoliko primera koji mogu biti relevantni za naš rad. Razlozi izuzimanja ostalih primera jesu sledeći: potpuni nedostatak prevoda primera, nedovoljan (ili nedovoljno jasan) kontekst (« *Je vous fais un paquet-cadeau monsieur ? » Un tanga quoi. Ouf.*), i situacije kada se *quoi* nalazi u okviru govornog čina tipa ekspresiv (u ovom slučaju reč je o uvredama i izvinjenjima). Razlozi izuzimanja ekspresiva jesu sledeći: a. nijedan takav primer nismo imali i primerima iz italijanskog korpusa, te u slučaju uvrštavanja ekspresiva sadržaj rada ne bi više bio u skladu sa naslovom i b. u ovom tipu govornih činova *quoi* je često pratnja psovke ili je i sâm (manje ili više opravdano) preveden psovkom. Smatramo sa ovakva upotreba zahteva posebna razmatranja, te bi predstavljala temu zasebnog istraživanja, zasnovanog na širem korpusu (korpus *ParCoLab* je pružio samo sedam primera takve upotrebe).

srpski jezik, kako bismo proširili opseg razmatranja srpskih ekvivalenata markera *quoi*.

3.1. Načelna razmatranja

Analiza korpusa pokazala je da, dok u srpskom jeziku nalazimo veći broj ekvivalenata, u najvećem broju primera italijanski ekvivalent jeste diskursni marker *insomma* (od četrdeset pojavnica markera *quoi*, u trideset i osam slučajeva preveden je italijanskim markerom *insomma*), te ćemo markeru *insomma* u ovom odeljku posvetiti posebnu pažnju. Sa morfosintaksičkog aspekta, reč je o vezniku-konektoru (*Ormai respirava con fatica e le forze gli venivano meno: insomma, era alla fine. – Već je teško disao, i bivao je sve slabiji: jednom rečju, bližio se kraju.*), ili uzviku: – *Insomma, che aspettiamo? – Pa dobro, šta čekamo?* (Terić, 2009: 170–171). Za razliku od francuskog markera *quoi*, ovaj DM odlikuje velika mobilnost (može biti u inicijalnom, finalnom, ali i središnjem položaju). Celovit opis ovog markera donosi članak Ceković/Janićijević (2024: 152–153). U radu se najpre navodi da su najčešće funkcije ovog markera sledeće¹⁸: a) ispunjivač, tj. dijaloški signal za privlačenje sagovornikove pažnje, na primer: *Insomma, che facciamo?* [Onda, šta ćemo da radimo?], b) tekstualni ili pragmatički konektor za sažimanje delova diskursa, za izvođenje posledice i zaključka (A: *A me piacciono i cantautori italiani: Baglioni, Barbarossa. B: Insomma ti piacciono gli italiani di un certo tipo.*) [A: Volim italijanske kantautore: Baljoniya, Barbarosu. B: Ukratko, voliš određeni tip Italijana.], opšta, emfatička poštupalica ili nespecifični tekstualni konektor, poput *cioè, così, ecco (poi magari ha fatto una ricerca sugli strumenti eccetera e quindi gli ha dato sei lo stesso pero' insomma e a ginnastica dice non vuole # fare il eh i giochi che coinvolgono il contatto fisico insomma che insomma che vogliono il contatto)* [onda je možda malo istraživao instrumente itd., pa mu je ipak dao šesticu, ali eto, kada je reč o gimnastici kaže da ne želi # da se bavi... pa... igrama koje uključuju fizički kontakt, to jest zahtevaju kontakt], c) demarkator, koji upućuje na zaključak, ali i na ublažavanje i nesigurnost pri iznošenju tvrdnje¹⁹, d) pokretač ili incipitna forma (*incipit*), što je najučestaliji tip markera, koji se javlja na početku iskaza²⁰. Autori dalje izdvajaju još neke interakcione (modulacija, prekidanje) i metatekstualne funkcije ovog markera (demarkacija, reformulacija, tj. korekcija).

Kao modulator služi da govornik modifikuje svoj iskaz „ublažavajući ili pojačavajući elemente govornog čina, iskazuje stav, ograđuje se od određene tvrdnje” (Ceković/Janićijević, 2024: 154), te služi kao ublaživač (mitigator) ili pojačivač

18 Na osnovu razmatranja stavova iz literature (Serianni/Castelvecchi, 1989; Berretta, 1984; Berretta, 1994; Berruto, 1993; Cresti, 2000).

19 Autori ne navode primere za ovu upotrebu, ali se oni javljaju u razmatranjima vezanim za sledeći primer: *e dice anche che oltre che nella musica **insomma** il diavolo e' presente anche nella vita quotidiana come per esempio nella poligamia **insomma** nell'ingiustizia del denaro **insomma*** [i takođe kaže da je pored muzike[Ø], davo prisutan i u svakodnevnom životu, na primer u poligamiji, **eto**, u nepravdi novca, **ukratko**], vezano za koji konstatuju: „prvi primer upotrebe *insomma* u službi je ispunjivača, drugi reformulatora, dok bi se treći mogao protumačiti i kao reformulator i kao demarkator” (Ceković/Janićijević, 2024: 157).

20 Autori preciziraju da je u njihovoj klasifikaciji ova uloga markera *insomma* „obuhvaćena izvesnim drugim funkcijama, na primer funkcijom ispunjivača, modulatora ili prekidača” (Ceković/Janićijević, 2024: 156).

(intenzifikator)²¹. Autori u korpusu identifikuju i njegovu funkciju reformulacije (parafraze) tj. korekcije (sopstvenog iskaza): *invece nella parte piu' verso la Russia insomma piu' ad est c'e' piu' fresco soprattutto se si sale in alto* [S druge strane, u delu najbližem Rusiji, drugim rečima, dalje na istoku, hladnije je, posebno ako se penjete više], te demarkacije i prekidanja: *A: allora B: insomma senti partiamo dalla cosa piu' semplice che e' lo sfratto per Alessandro questa e' la disdetta che io gli ho mandato* [A: Onda B: pa, slušajte, hajde da počnemo sa najjednostavnijom stvari, a to je Alesandrovo iseljenje. Ovo je obaveštenje o otkazu koje sam mu poslao]. Kao i autori predstavljeni ranije (Chanet, 2001; Beeching, 2002), Ceković i Janićijević preciziraju da se u pojedinim slučajevima neke od ovih funkcija preklapaju, kao i to da je ponekad teško nesporno utvrditi funkciju ovog DM. U radu se najzad zaključuje:

[U] pojedinim slučajevima *insomma* istovremeno vrši i semantičku i pragmatičku funkciju²² (npr. zaključivanje i demarkacija). S tim u skladu, stiče se utisak da se semantička funkcija preliva u pragmatičku i da granice među značenjima, odnosno funkcijama nisu strogo odvojene. (Ceković/Janićijević, 2024: 157–158)

Pri samoj analizi korpusa polazićemo od francuskog, te predstaviti odgovarajuće italijanske i srpske korespondente. Kao što smo već istakli, najčešći italijanski ekvivalent je *insomma*, te ćemo, u cilju preglednosti, pri analizi korpusa podelu vršiti na osnovu srpskih ekvivalenata, a posebno izdvojiti one slučajeve u kojima je italijanski ekvivalent različit od *insomma*.

3.2. Primeri u kojima su ekvivalentni *quoi/eto*

U ovakvim primerima *quoi* je demarkator i biva signal unutrašnje granice (završna granica replike). Njegov srpski ekvivalent jeste reč *eto*, koja u ovoj funkciji, prema našim saznanjima, nije bila predmet zasebnih istraživanja. Sa sintaksičkog i semantičkog aspekta *eto* je rečca (Klajn, 2005) ili pokazna zamenica (Piper/Klajn, 2013). Sa pragmatičkog aspekta, reč je o konverzacionoj partikuli²³ (Mrazović/Vukadinović, 2009: 422). Prema autorima, ove partikule „javljaju se u određenim govornim činovima, u konverzaciji i izražavaju stav govornika“. Iako ne utiču na sadržaj iskaza, one ga variraju ili preciziraju, modifikujući ilokutivnu komponentu govornog čina, u okviru kojeg i dobijaju značenje (koje samostalno gotovo da i ne poseduju). Partikuli *eto* autori (između ostalih) pripisuju i za ovaj rad relevantnu upućivačku funkciju, kada ona kao anafora upućuje na prethodno rečeno ili označava kraj nekog razgovora ili izlaganja. Prema drugim izvorima, *eto* pripada

21 Uz primer: A: *Ti va (di venire al cinema)? – Hoćeš (da idemo u bioskop) / Je l' ti se ide (u bioskop)?* B: *Sì, insomma... – Da, (pa) može/onako/i da i ne/valjda...* (Ceković/Janićijević, 2024: 154).

22 Što je, prema našem mišljenju, i inače osobenost markera ovog tipa. U tom smislu interesantni su primeri (5) i (6) iz korpusa (*infra*).

23 Uprkos terminu *konversaciona partikula*, na osnovu opisa koji sledi, jasno je da je reč o diskursnom markeru.

prezentativima koji „se upotrebljavaju i sa pokaznim zameničkim rečima u izrazima kojima se zaključuje i završava neko saopštenje ili prikazivanje nečega, npr. *Eto, to (sam hteo da kažem), [...]*“ (Piper/Klajn, 2013: 295). Primećujemo da se u funkciji DM *eto* javlja bez prateće zamenice, ali sa istim značenjem:

1. Déprime générale. Baby-blouse, **quoi**. (Pennac, 1987: 132)
- 1a. Depressione generale. Baby Blues, **insomma**. (Pennac, 2005: 128)
- 1b. Opšta utučenost. *Baby-blouse*, **eto**²⁴. (Penak, 1999: 167)

U primerima (1) *quoi* je marker reformulacije. U literaturi (Fernandez, 1994: 176) je zapaženo da se u funkciji reformulacije *quoi* uvek nalazi iza parafraze. Istu funkciju možemo mu pripisati i u sledećem primeru:

2. De jolis seins, pas très gros, un peu écartés, pointus... Pigeonnants, **quoi**. Et puis j'étais fasciné par son ventre. (*ParCoLab*: Anna Gavalda: *Je l'aimais*, 2002)
- 2b. Imala je lepe grudi, ne prevelike, malo razmaknute, blago istaknute. Špicaste, **eto**, zbog tog grudnjaka... Bio sam opčinjen i njenim stomakom. (*ParCoLab*: Ana Gavalda: *Voleo sam je*, 2009)

U primerima (3, 4 i 5) marker *quoi* ukazuje na evidentnost. Ovde treba naglasiti da se evidentnost postiže praktično jednim stilskim obrtom, jer upotreba reči *quoi* poziva na preispitivanje sadržaja iskaza, ali taj poziv na preispitivanje nije posledica istinske sumnje, nego zaključka govornika koji ne vidi nijedno drugo objašnjenje. Dakle, upotreba markera *quoi* znači 'pružite mi neko drugo objašnjenje, ukoliko možete'.

3. Vêtue, elle reste ma Julie d'il y a trois ans, celle que je me suis décernée, sans une seconde de réflexion, tellement le poids de sa crinière [...], l'automne pailleté de son regard, la gracieuseté de ses doigts voleurs, le feulement de sa voix, ses hanches et ses mamelles me soufflaient que s'il en existait une pour moi, c'était celle-là et pas une autre. Purement physique, **quoi**. (Pennac, 1989: 77)
- 3a. Vestita, è ancora la mia Julie di tre anni fa, quella che mi sono attribuito, senza un attimo di riflessione, tanto il peso della sua criniera [...], l'autunno dorato dello sguardo, la gentilezza delle dita ladre, il lamento felino della voce, i fianchi e le mammelle mi sussurravano che se ce n'era una per me, era quella e nessun'altra. Una cosa puramente fisica, **insomma**. (Pennac, 2014: 78)
- 3b. Kad je obučena, i dalje je moja Julija od pre tri godine, kojom sam se ovenčao, bez trenutka promišljanja, jer su mi njena teška griva [...], jesen obasjana njenim pogledom, nežni kradljivi prsti, glas lavice, kukovi i grudi, šaptali da ako uopšte postoji neka za mene, onda je to ona, nijedna druga. Čista fizička privlačnost, **eto**. (Penak, 2001: 87)

/= Eto [jasno je da je to] čista fizička privlačnost.

24 Iako navedeni prevod nije neadekvatan, smatramo da bi bio nešto ubedljiviji da se prevodilac opredelio za perifrastičniju formulaciju, na primer: *eto, o tome je reč / eto, to je to, ništa drugo / eto, to se tako zove* i sl.

4. Les petits s'amusaient, **quoi**. C'était le but de l'opération. (Pennac, 1989: 106)
- 4a. I bambini si divertivano, **insomma**. Era lo scopo dell'operazione. (Pennac, 2014: 103)
- 4b. Mališani su se zabavljali, **eto**. To je bio cilj operacije. (Penak, 2001: 118)
5. Elle balayait l'espace à grands moulinets de ses bras maigres: « À quoi ça sert, tout ça ? » Elle désignait ses bouquins, ses tarots, ses amulettes et ses grigris. Le doute, **quoi**. (Pennac, 1989: 79)
- 5a. Agitava vorticosamente le braccia magre: "A cosa serve tutto questo?" Indicava i suoi libri, i suoi tarocchi, i suoi amuleti e i suoi portafortuna. Il dubbio, **insomma**. (Pennac, 2014: 78)
- 5b. Mlatarala je po vazduhu mršavim rukama: „Šta vredi sve ovo?" Pokazivala je svoje knjige, tarot karte, amajlije i talismane. Javila se sumnja, **eto**. (Penak, 2001: 87)

Primer (5) posebno je interesantan, jer diskursni marker osim anaforičke funkcije u smislu zatvaranja iskaza, ima i funkciju modulacije, tačnije intenzifikatora, naglašavajući dozu pretpostavke govornika, činjenicu da njegov iskaz ima nijansu (epistemičke) modalnosti: [*Na osnovu prethodno opisanog (ja) pretpostavljam / mislim / mora / izgleda da se*] javila sumnja. Ova značenjska nijansa bila bi znatno manje naglašena bez prisustva markera.

6. J'ai toutes les peines du monde à refouler ses invitations à dîner, et les autres. [...] Copains, **quoi**. (Pennac, 1985: 61)
- 6a. Faccio sforzi inumani per rifiutarne gli inviti a cena, e gli altri inviti. [...] Amiconi, **insomma**. (Pennac, 2004: 63)
- 6b. Imam grdne muke da odbijem njegove pozive na večeru i razne druge stvari. [...] Drugari, **eto**. (Penak, 2002: 98)

Primer (6), iako formalno sličan prethodnim primerima, ne upućuje na evidentnost (postojanja prijateljstva), nego naprotiv, nakon iskaza kojim se opisuje odnos govornika sa osobom koju opisuje (a koji je sve drugo nego druženje), ironičnom reformulacijom iznosi svoj stav prema iskazanom. Na ovu činjenicu bi se još sugestivnije ukazalo prevodom *Pravi drugari / drugari, šta da kažem / drugari nema šta i sl.*

U primerima (7) i (8) *quoi* se ne nalazi u finalnoj poziciji, ali i tu ga možemo smatrati finitivnim²⁵, jer ono što mu sledi predstavlja objašnjenje već donetog zaključka u formi apozicije (7) ili njegovo pojašnjenje (8). Kada je reč o njegovoj funkciji, može se govoriti o preplitanju evidentnosti i modulacije (ublažavanja/mitigacije). Marker *quoi* ukazuje na to da govornik dozvoljava slušaocu da izmeni ili proceni njegov iskaz, što povezuje primarno značenje reči *quoi* sa njenim pragmatičkim vrednostima. Njegova upotreba, naime, znači sledeće: 'to bih ja rekao, zar se ne slažete?':

25 Ovo je u skladu sa sledećom konstatacijom Predraga Pipera (2001: 201): „Markeri početka i kraja diskursa referišu o njegovim graničnim tačkama, ali zbog ireverzibilne strukture vremena početak se ne može promeniti, bio on posebno ekspliciran ili ne, dok se posle nekih markera kraja (npr. *doviđenja*, *i to je sve*, *eto toliko* i sl.) diskurs neretko nastavlja nekim dopunskim iskazima”.

7. *La mort est un processus rectiligne.* Sauf qu'il y a de la lenteur dans le mot « processus », une lenteur fatale, le destin **quoi**, le fait qu'on va tous y passer, [...]. (Pennac, 1989: 229)
- 7a. *La morte è un processo rettilineo.* Ma c'è della lentezza nella parola "processo", una lentezza fatale, il destino **insomma**, il fatto che ci dobbiamo passare tutti, [...]. (Pennac, 2014: 222)
- 7b. *Smrt je pravolinijski proces.* Samo što u reči „proces” ima sporosti, kobne sporosti, **eto**, sudbina, činjenica da ćemo svi kroz to proći [...]. (Penak, 2001: 253)
8. *Curieux, tout de même, la réputation du coma dépassé... même chez les esprits les plus ouverts... le confort, **quoi**, le confort moral au moins...* (Pennac, 1989: 248)
- 8a. *Curiosa, però, la reputazione del coma profondo... anche negli spiriti più aperti... il benessere, **insomma**, almeno il benessere morale...* (Pennac, 2014: 239)
- 8b. *Stvarno, čudna je reputacija duboke kome... čak i kod najotvorenijih umova... udobnost, **eto**, duhovna udobnost, ako ništa...* (Penak, 2001: 270)

Iako se u konsultovanoj literaturi markeru *insomma* ne pripisuje isticanje evidentnosti, smatramo da bi se ovom markeru u primerima (3–6), osim funkcije demarkacije i modulacije, mogla pripisati i ova metatekstualna funkcija, što se odnosi i na srpski ekvivalent *eto*.

3.3. Primeri u kojima su ekvivalentni *quoi* / *šta li* ili *nekakav* + imenica

U sledećim primerima, pored funkcije demarkacije *quoi* ima i metalingvističku funkciju hezitacije:

9. *...quand il aperçut deux autres personnages sur le trottoir d'en face, qui n'étaient d'ailleurs pas sans rapport avec l'Afrique: des Arabes. Deux. Des Africains du Nord, **quoi**, ou des Maghrébins, c'est selon.* (Pennac, 1987: 7)
- 9a. *... quando scorse altri due personaggi sul marciapiede di fronte, peraltro non senza rapporti con l'Africa: degli arabi. Due. Nordafricani, **insomma**, o Maghrebini, dipende.* (Pennac, 2005: 51)
- 9b. *...kada mu pogled pade na još dve pojave na suprotnom trotoaru, koje, uz to, nije da nisu imale veze sa Afrikom: Arapi. Dvojica. Severnoafrikanci, **šta li**, ili Magrebljani, zavisi.* (Penak, 1999: 12)
10. – Tu es un Annamite obtus, c'est très rare.
– Une sorte de Français, **quoi**. (Pennac, 1987: 76)
- 10a. *“Sei un indocinese ottuso, il che è molto raro.”*
*“Una specie di francese **insomma**.”* (Pennac, 2005: 77)
- 10b. – Ti si jedan tupavi Anamit, to je vrlo retko.
– Neka vrsta Francuza, **šta li**. (Penak, 1999: 99)

U primeru (10) oklevanje nije iskazano jedino markerom *quoi*, ono je nagovešteno u izrazu *une sorte de* (neka vrsta).

11. « Je vais te montrer comment on fait ça proprement. » L'orgueil, **quoi** ; toujours l'orgueil ! (ParCoLab: Georges Bernanos: *Journal d'un curé de campagne*, 1936)
- 11b. „Pokazaću ti kako se to radi.” Sujeta, **šta li**; uvek sujeta! (ParCoLab: Žorž Bernanos: *Dnevnik seoskog sveštenika*, 1936)
12. C'est comme les gens qui retournent dans le village où ils ont passé leur enfance ou dans la maison de leurs parents... ou vers n'importe quel endroit qui a marqué leur vie. – C'est comme un pèlerinage **quoi**. Je me rendais compte que je n'avais plus la même voix. (ParCoLab: Anna Gavalda: *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*, 1999)
- 12b. Kao ljudi koji svrate u selo gde su proveli detinjstvo, ili običu nekadašnju kuću svojih roditelja... ili požele da ponovo vide bilo koje mesto koje im je obeležilo život. – Pa to je **nekakvo** hodočašće... Čuo sam svoj izmenjeni glas. (ParCoLab: Anna Gavalda: *Želeo bih da me neko negde čeka*, 2009)

U konsultovanoj literaturi italijanskom ekvivalentu *insomma* veoma često se pripisuje ova funkcija. Srpski ekvivalent, leksički spoj *šta li* nije evidentiran kao diskursni marker. U literaturi smo našli i sledeću konstataciju:

Iz prvotno upitne čestice *šta* u rečenici u indikativu, odnosno *šta li* u rečenici u potencijalu razvila se, analogno partikulama za retorička pitanja (*je li*, *jel' te*, *zar ne* ili samo *ne*) i partikula *šta li* u afirmativnom obliku izražavajući govornikovu subjektivnu pretpostavku u vezi sa cjelokupnim iskazom. (Džanko, 2010: 153)²⁶

Primer (12) svrstali smo u ovaj odeljak jer govornik upotrebom neodređene zamenice *nekakav* ublažava svoju uverenost u upravo iznetu formulaciju [= Pa to je **nekakvo** hodočašće... *šta li*...] i kao da poziva sagovornika da se sa tom tvrdnjom saglasi²⁷.

3.4. Primeri u kojima su ekvivalentni *quoi* / *jednom rečju*

Za razliku od prethodnih primera, iako su marker *quoi* i ekvivalentni marker *insomma* u finalnom položaju, srpski rezomptivni marker *jednom rečju* nalazi se u inicijalnom položaju. Osim funkcije demarkacije, diskursni markeri u sledećim primerima ukazuju i na evidentnost²⁸.

13. Et Benjamin Malaussène, submergé tout à coup par une lassitude sans horizon, [...], filait sa démission à la reine Zabo sa patronne en se donnant des airs de moraliste qui lui allaient aussi bien qu'une chasuble à un pilleur de troncs. Un suicide, **quoi**. (Pennac, 1989: 22)
- 13a. E Benjamin Malaussène, invaso d'un tratto da una stanchezza senza limiti, [...], rifilava le dimissioni alla regina Zabo, sua principale, con arie da

26 Do ove konstatacije autor dolazi analizirajući primer: Dva brata iz Kreševa koji su išli u Stambol na neku tužbu, **šta li**.

27 Ovo bi bila ilustracija onoga što pojedini autori zovu *prilagođavanje formulacije* (Lefeuve et al., 2011).

28 Po značenju je blizak prilogu *jednostavno* koji pojedini autori svrstavaju u modalne partikule u značenju 'ukratko rečeno', 'prosto' (Mrzović/Vukadinović, 2009: 413).

moralista che gli si confacevano come l'abito talare a un ladro di elemosine. Un suicidio, **insomma**. (Pennac, 2014: 26)

- 13b. I Benžamen Malosen, iznenada ophrvan beskrajnim umorom, [...], dao je otkaz svojoj šefici, kraljici Zabo, uz moraliziranje koje mu je stajalo k'o piletu sise. **Jednom rečju**, samoubistvo. (Penak, 2001: 28)
14. – Sa poésie ne disait que lui, et son identité... son identité, c'était le Brésil ! (« Un cinglé, **quoi**. Un doux dingue. Un poète fou. Bon. ») (Pennac, 1989: 242)
- 14a. – La sua poesia era la sua voce, la sua identità... e la sua identità era il Brasile!
("Un demente, **insomma**. Uno psicopatico inoffensivo. Un poeta pazzo. Bene.") (Pennac, 2014: 234)
- 14b. „Poezija mog oca govorila je sam o njemu i njegovom identitetu... a taj identitet je bio Brazil!”
 („**Jednom rečju**, dilkan. Blago opičen. Ludi pesnik. Dobro.”) (Penak, 2001: 266)

U radu posvećenom DM *insomma* (Ceković/Janićijević, 2024), navodi se da su među njegovim najučestalijim ekvivalentima u srpskom: *ukratko, jednom rečju, već jednom i najzad*.

3.5. Primeri u kojima su ekvivalentni *quoi* / *ništa manje* ili *pa da*

Ova dva srpska ekvivalenta (leksičke sklopove *ništa manje* i *pa da*) analiziramo u istom odeljku jer im, osim demarkativne funkcije, pripisujemo zajedničku osobinu prenošenja veoma izraženog stava govornika²⁹.

15. Malaussène ou la mort des Belles-Lettres, **quoi**. Merci, Loussa³⁰. (Pennac, 1989: 119)
- 15a. Malaussène o la morte delle belle lettere, **insomma**. Grazie, Loussa. (Pennac, 2014: 116)
- 15b. Malosen ili smrt lepe književnosti, **ništa manje**. Baš ti hvala, Lusa. (Penak, 2001: 132)
16. Ouais... je plonge dans le sommeil, le rate, et me retrouve ensablé dans le souvenir : première et unique visite de Saint-Hiver à la famille. Présentation du fiancé, **quoi**. (Pennac, 1989: 33)
- 16a. Sì, sì... mi tuffo nel sonno, lo manco, e mi ritrovo insabbiato nei ricordi: prima e unica visita di Sant'Inverno alla famiglia. Presentazione del fidanzato, **insomma**. (Pennac, 2014: 26)

29 Naime, u primerima (15) i (16) kontekst je takav da govornik iznosi zaključak koji predstavlja kao nesporan, ali za njega nepovoljan. U primeru (15) to je vidljivo i iz rečenice koja sledi (*Baš ti hvala, Lusa.*), dok je u primeru (16) reč o prvoj poseti nepoželjnog partnera govornikove sestre (vidljivo uvidom u širi kontekst).

30 U ovom primeru nije bilo moguće dati dovoljno širok kontekst, jer dati primer predstavlja sâm početak paragrafa. Ipak, napomenućemo da u prethodnom paragrafu protagonista (Malaussène) negoduje zbog toga što je prinuđen da predstavlja književnost koja mu se ne dopada, dok ga njegov sagovornik (Loussa) bezuspešno teši i pritom ohrabruje da nastavi u tome.

- 16b. Da... padam u san, ali ga promašujem, i zakucavam se u sećanje: prva i jedina Sent-Iverova poseta našoj porodici. Upoznavanje s verenikom, **pa da**. (Penak, 2001: 40)
 /= Upoznavanje s verenikom, **ništa manje / ni manje ni više**.

Pored demarkacije, i *quoi* i njegovi ekvivalenti imaju funkciju izražavanja (prividne, subjektivne) evidentnosti, iznošenja zaključka uz modulaciju (intenzifikaciju).

3.6. Primeri u kojima su ekvivalentni *quoi/ama*

U sledećem primeru u srpskom jeziku javila se afektivno obojena rečca *ama*:

17. C'est un vieux sanglier, tu vois ? Plutôt ta génération que la mienne, vraiment vieux, **quoi**,... (Pennac, 2012: 207)
 17a. Allora, c'è questo vecchio cinghiale. Piu della tua generazione che della mia, proprio vecchio, **insomma**... (Pennac, 2012b: 142)
 17b. Pazi, reč je o jednom matorom vepru. Više je tvoja generacija nego moja, **ama** baš mator... (Penak, 2013: 257)

Ova rečca obično se javlja u funkciji emfatičkog oslovljavanja, kao u primeru *Ama, čoveče, slušaj me !* (Piper/Klajn, 2013: 216), ali se javlja i u kombinaciji sa drugim rečima, od kojih je veoma frekventna upravo kombinacija *ama* baš. Iako bi i sama rečca *baš*³¹ bila dovoljna da prenese značenje francuskog priloga *vraiment* i italijanskog *proprio*, prisustvo markera *quoi* pojačalo je njihovo značenje, te su to učinili i prevodioci u oba jezika. Ovaj izolovani primer nikako ne svrstava reč *ama* u repertoar diskursnih markera u srpskom, ali u ovom konkretnom slučaju adekvatno prenosi značenje markera *quoi* kada je u funkciji intenzifikatora nekog drugog priloga, što za rezultat ima snažnu afektivnu obojenost celog iskaza.

3.7. Primeri u kojima je italijanski ekvivalent različit od *insomma*

U primerima koji slede, javljaju se italijanski ekvivalenti *praticamente* (18) i *direi* (19):

18. – L'image que les gens se font de la police... Tueur à gages, **quoi**... (Pennac, 1989: 245)
 18a. – È questa l'immagine che la gente si fa della polizia... Dei killer, **praticamente**... (Pennac, 2014: 237)
 18b. Kakvu predstavu ljudi imaju o policiji... Plaćeni ubica, **eto**... (Penak, 2001: 270)
 /=Jednostavno, plaćeni ubica.
 /=Ni manje ni više, plaćeni ubica.
 19. Julie aime Clara, Julie aime Jérémy et le Petit, Julie aime Thérèse, Julie aime Louna, Julie aime Verdun – oui, même Verdun – et Julie aime Julius. Julie m'aime, **quoi**. (Pennac, 1989: 77–78)

31 Ovu rečcu pojedini autori (Klajn, 2005) smatraju srodnom prilozima, što je u primeru (17) opravdano. Štaviše, tu je njeno značenje blisko prilozima *veoma*, *jako*.

19a. Julie vuol bene a Clara, Julie vuol bene a Jérémy e al piccolo, Julie vuol bene a Thérèse, Julie vuol bene a Louna, Julie vuol bene a Vedun – sì, anche a Verdun – e Julie vuol bene a Julius. Julie vuol bene a me, **direi**. (Pennac, 2014: 78)

19b. Julija voli Klaru, Julija voli Žeremija i Mališu, Julija voli Terezu, Julija voli Lunu, Julija voli Verden – da, čak i Verden – i Julija voli Julijusa. Julija me voli, **eto** [to znači to]. (Penak, 2001: 87)

Diskursni marker *praticamente* detaljno je razmotren u članku Nevene Ceković (2020), koja navodi stavove više autora. Prema jednom od njih (Beretta), *praticamente* pripada fatičkim markerima koji „služe održavanju kontakta i socijalnog odnosa sa sagovornikom [...] ali i iskazuju govornikovo slaganje [...] i ublažavaju lične tvrdnje (umetanjem *non so 'ne znam', (mi) sembra 'čini (mi) se', probabilmente 'verovatno', per dire 'takoreći', praticamente 'praktično'*)” (Ceković, 2020: 239). Prema drugom autoru (Cresti) smatraju se komentarima ili parentetičnim formama koji „služe govorniku da neposredno komentariše sadržaj svog iskaza, u vidu njegove interpretacije ili jezičke instrukcije pre svega usmerene ka sagovorniku. [...] Imaju raznovrsne leksičke manifestacije: npr. u formi modalnih priloga i onih koji služe iznošenju vlastitog mišljenja *probabilmente, naturalmente, praticamente i generalmente* [...] putem kojih se metalingvistički komentariše jezički materijal izraza, a javljaju se unutar ili na kraju, ali ne i na početku iskaza, jer nije moguće komentarisati iskaz koji još nije realizovan.” (Ceković, 2020: 242). U primeru (18) reč je o komentaru sadržaja sopstvenog iskaza, uz ublažavanje lične tvrdnje. Prema klasifikaciji koju nudi Bičing (Beeching, 2002: 196), ovde bi bila reč o nesigurnosti vezano za prenaplašenu tvrdnju, ili prosto ublažavanju (Serianni/Antonelli, 2011). Mišljenja smo da i marker *direi* (19), iako morfosintaksički i semantički različit, u ovom slučaju ima istovetnu pragmatičku funkciju, baš kao i srpski ekvivalent *eto*, u oba primera.

3.8. Izostanak formalnog ekvivalenta u srpskom jeziku

U primerima iz primarnog korpusa nismo pronašli primere neprevedenog markera *quoi* u italijanskom jeziku, ali smo takve primere pronašli u srpskom, u korpusu *ParCoLab*:

20. Non, mais honnête et plein de bonne volonté. C'est ça, chiant, **quoi**. (*ParCoLab*: Francis Veber: *Le placard*, 2001)

20b. Nije, ali je pošten i posvećen. Pa to je to, smarač **[Ø]**. (*ParCoLab*: Francis Veber: *Plakar*, 2001)

U primeru (20), marker *quoi* ima funkciju reformulacije. Izostanak njegovog formalnog ekvivalenta je opravdan, jer postoji uvodni segment „C'est ça”, adekvatno preveden izrazom *Pa to je to*. Primenljivi ekvivalenti u ovom slučaju bili bi: *eto, to je to*, ili *jednom rečju*, ali bi njihova upotreba u ovom primeru bila redundantna.

21. C'est mon petit boulot, ma tune, mes dopes, mes expressos, mes virées nocturnes, ma lingerie fine, mon Guerlain, mes folies de blush, mes livres de poche, mon cinoche. Tout, **quoi**. Je déteste bosser chez Pramod mais sans ça ? (*ParCoLab*: Anna Gavalda: *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*, 1999)

21b. Pramod je moja sitna šljaka, kinta kojom sebi mogu da priuštiti pljuge, espresso, noćne izlaske, fini donji veš, omiljeni parfem, šminku, knjige, bioskop. **Sve što mi znači.** [Ø]³² Odvratno mi je da šljakam u Pramodu. Ali, bez toga... (*ParCoLab*: Anna Gavalda: *Želeo bih da me neko negde čeka*, 2009)

U ovom primeru marker *quoi* ima funkciju reformulacije. Međutim, prema našem mišljenju, ne postoji formalni ekvivalent koji bi adekvatno preneo njegov smisao. Prevodilac je uzeo u obzir kontekst samog iskaza, te semantički pravilno preneo izvornu poruku. Ovaj primer svedoči i o (svakako, kontekstualno uslovljenom) kondenzacionom potencijalu DM *quoi*.

4. Diskusija

Istraživanje vezano za francuski diskursni marker *quoi* i njegove italijanske i srpske ekvivalente pokazalo je zahtevnost jednog takvog poduhvata i potrebu za daljim istraživanjima u ovom domenu. Naime, analiza korpusa jeste pružila određen broj ekvivalenata ovog diskursnog markera, ali je, sa druge strane, zbog njegove izražene polifunkcionalnosti, pokazala i nemogućnost sastavljanja makar i približno iscrpne liste istih. I pri samom prevodu primera iz literature, pribegavali smo upotrebi formi koje se kasnije nisu javile u korpusu (*baš, prosto, jednostavno, naprosto*), a u datom primeru smatrali smo ih adekvatnima. Osim toga, ispostavilo se da italijanski jezik poseduje jedan približno polifunkcionalan marker (*insomma*) koji može da prenese veliki broj funkcija markera *quoi*, dok srpski jezik takav marker ne poseduje. Najzad, uvid u korpus *ParCoLab* pokazao je i potencijal markera *quoi* u kreiranju vulgarizama, što bi moglo biti predmet posebnih istraživanja.

5. Zaključna razmatranja

Francuska reč *quoi* kao diskursni marker (DM) prepoznata je i eksplicitno se spominje tek u pojedinim novijim gramatikama. Sa druge strane, česta je tema stručnih studija, u kojima, zbog polifunkcionalnosti ovog markera, autori posebnu pažnju posvećuju određivanju i definisanju njegovih pragmatičkih funkcija, te opisuju uslove pod kojima se te funkcije realizuju. Osim funkcije demarkacije, kada biva signal unutrašnje granice diskursa (završna granica replike), pripisuju mu se i druge interakcione i metatekstualne funkcije. U korpusu smo izdvojili sledeće funkcije: reformulacija (1, 2, 6, 20, 21), evidentnost (3, 4, 11, 12, 13, 14), modulacija, uz ublažavanje iznete tvrdnje (18, 19), preplitanje evidentnosti i modulacije – funkcija mitigatora (7, 8), hezitacija (9–12), preplitanje evidentnosti i modulacije – funkcija intenzifikatora (5, 11, 12, 15, 16, 17).

U najvećem broju primera (četnaest primera) italijanski ekvivalent mu je diskursni marker *insomma*, takođe obeležen izrazitom polifunkcionalnošću i veoma dobro opisan u literaturi. Samo u dva primera javlja se marker priloškog porekla *praticamente* 'praktično' (18) i marker glagolskog porekla *direi* 'rekao bih' (19), u ranije opisanim funkcijama.

32 Oznakom za nulti formalni ekvivalent ne negiramo postojanje semantičkog ekvivalenta.

Kada je reč o srpskim ekvivalentima, javljaju se semantički ekvivalenti, morfološki heterogeni (rečce, pokazne/upitne/neodređene zamenice, te raznorodni leksički sklopovi), sa istom pragmatičkom funkcijom u datom kontekstu. Najčešći ekvivalent *eto* (1–8, 18, 19) i sam je pokazao legitimnost diskursnog markera, kao i određenu multifunkcionalnost. Rezomptivni marker *jednom rečju* u primerima iz korpusa označava i evidentan zaključak. Marker *šta li* pokazao se kao ekvivalent markeru *quoi* u njegovoj funkciji hezitacije. Ostali prevodni ekvivalenti (zamenica *nekakav*, sklopovi *ništa manje*, *pa da* kao i rečca *ama*) nisu se javili u velikom broju primera, pa ih možemo smatrati za (kontekstualno) uslovljene diskursne markere, te bi ovi elementi trebalo da budu predmet dodatnih istraživanja.

Razmatranja o diskursnom markeru *quoi*, pogotovo o njegovoj polifunkcionalnosti, mogu imati primenu u pedagoškoj praksi, naročito na višim nivoima usvajanja jezika (kojima DM generalno i pripadaju). Osim toga, uvid u moguće prevodne ekvivalente svoju primenu može naći i u prevodilačkoj praksi, omogućujući prenošenje suptilnijih nijansi u ciljni jezik, te tako unaprediti kvalitet prevoda.

Napomena: Rad je napisan u okviru projekta pod nazivom *Romanistika i slovenski jezici, književnosti i kulture u kontaktu i diskontaktu* (N°. 1001-13-01), čiji je nosilac Departman za francuski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu. Projekat se finansira sredstvima Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, Univerzitetske agencije za frankofoniju (AUF) i Ambassade Republike Francuske u Srbiji.

Literatura

- Abeillé, A., Godard, D. (Eds.). (2021). *La grande grammaire du français*. Éditions Actes Sud.
- Anscombre, JC. (Ed.). (2024). *Les marqueurs de discours*. SCOLIA, 38. <https://doi.org/10.4000/11uya>
- Auchlin, A. (1981). *Mais heu, pis bon, ben alors voilà, quoi!* Marqueurs de structuration de la conversation et complétude. *Cahiers de linguistique française*, 2, 141–159.
- Beeching, K. (2002). *Gender, politeness and pragmatic particles in French*. Amsterdam: John Benjamins.
- Blagojević, S. (2008). *Metadiskurs u akademskom diskursu*. Niš: Filozofski fakultet.
- Ceković, N. (2016). *Diskursni markeri u govornoj produkciji na italijanskom kao drugom jeziku* (neobjavljena doktorska disertacija). Filološki fakultet, Beograd.
- Ceković, N. (2020). Tekstualni, gramatički i semantički pristupi italijanskim diskursnim markerima. U: S. Gudurić, B. Radić-Bojanić, P. Mutavdžić (prir.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IX/1* (pp. 235–247). Novi Sad: Filozofski fakultet, Pedagoško društvo Vojvodine.
- Ceković, N., Janićijević N. (2024). Multifunkcionalnost italijanskog diskursnog markera *insomma*. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XLIX(3), 150–160.

- Chanet, C. (2001). 1700 occurrences de la particule *quoi* en français parlé contemporain: approche de la « distribution » et des fonctions en discours. *Marges linguistiques*, 2, 56–80.
- Dostie, G., Pusch, C. D. (2007). Présentation. Les marqueurs discursifs. Sens et variation. *Langue française*, 154, 3–12.
- Dostie, G. (2004). *Pragmaticalisation et marqueurs discursifs. Analyse sémantique et traitement lexicographique*. Coll. Champs linguistiques. Bruxelles: De Boeck Duculot.
- Fairon, C., Simon A.-C. (2018). *Le Petit bon usage de la langue française: grammaire* (D'après l'oeuvre de Maurice Grevisse). Louvain-la-Neuve: De Boeck supérieur.
- Fernández, J. M. M. (1994). *Les particules énonciatives dans la construction du discours*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Fraser, B. (1999). What are discourse markers?, *Journal of Pragmatics*, 31, 931–952.
- Heine, B. (2013). On discourse markers: Grammaticalization, pragmaticalization, or something else? *Linguistics*, 51, 1205–1247. <https://doi.org/10.1515/ling-2013-0048>
- Mrazović, P., Vukadinović, Z. (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Jeppesen Kragh, K. (2021). Proposition d'une classification des marqueurs discursifs comme membres d'un paradigme. *Langue française*, 209(1), 119–140. <https://doi.org/10.3917/lf.209.0119>
- Lefevre, F., Morel, M.-A., Teston-Bonnard, S. (2011). Valeurs prototypiques de *quoi* à travers ses usages en français oral. *Neuphilologische Mitteilungen*, 112(1), 37–59.
- Lefevre, F. (2012). *Étude morphosyntaxique, sémantique et discursive du mot quoi*. Sciences de l'Homme et de la Société. [Pré-Publication, halshs-00743658]. <https://shs.hal.science/halshs-00743658>
- Piper, P. (2001). *Jezik i prostor* (2. izdanje). Beograd: Biblioteka XX vek – Čigoja štampa.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Klikovac, D. (2008). O semantici tekstualnih konektora u srpskom jeziku koji se sastoje od predloga mesnih značenja i poimeničene zamenice *taj* (*pored toga, uz to, nasuprot tome, povrh toga, pri tome, prema tome, iza toga, na to*). *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, 73, 177–193.
- Riegel, M.–Pellat, J.C. , Rioul, R. (2009). *Grammaire méthodique du français* (3e édition). Paris: P.U.F.
- Riou, M., Axelrad, R. (2012). D'une catégorie à l'autre : l'étrange cas des marqueurs de discours. In A. Aleksandrova, N. Assani, C. Fauth, S. Gemicioglu, I. Hennecke, R. Jakobs, T. Jauriberry, L. Longo (Eds.), *Les Classifications en linguistique: Problèmes, Méthodologie, Enjeux* (pp. 9–24). Strasbourg, France: Bochum Universitätsverlag.
- Serianni, L., Antonelli, G. (2011). *Manuale di linguistica italiana. Storia, attualità, grammatica*. Milano/Torino: Bruno Mondadori.
- Schiffrin, D. (1987). *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Terić, G. (2009). *Sintaksa italijanskog jezika*. Beograd: Filološki fakultet.
 Džanko, M. (2010) *Modalne partikule eben, halt i wohl u njemačkom i njihovi prijevodni ekvivalenti u bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku*. Sarajevo: Bosansko filološko društvo

Чудомировић, Ј. (2017). О конекторима којима се сигнализира промена предмета дискурса. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 46(3), 175–194. <https://doi.org/10.18485/msc.2017.46.3.ch12>

[Čudomirović, J. (2017). O konektorima kojima se signalizira promena predmeta diskursa. *Naučni sastanak slavista u Vukove dana*, 46(3), 175–194]

Пипер, П., Клајн, И. (2013). *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

[Piper, P., Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska]

Rečnici

Dictionnaire de l'Académie française. (n.d.). <https://www.dictionnaire-academie.fr/>.
 Pristupljeno 01. 09. 2025.

TLFi: *Trésor de la langue Française informatisé*. (n.d.). ATILF – CNRS & Université de Lorraine. <http://atilf.atilf.fr>. Pristupljeno: 25. 8. 2025.

Treccani (*Vocabolario on line*). (n.d.). www.treccani.it. Pristupljeno: 25. 8. 2025.

Izvori

ParCoLab: A Multilingual parallel corpus. (2015–). University of Toulouse Jean Jaurès. <https://parcolab.univ-tlse2.fr/>

Stosic, D., Marjanović, S., Bernhard, D., Bach, X., Bras, M., Kevers, L., Retali-Medori, S., Vergez-Couret, M., Werner, C. (2024). The ParCoLab Parallel Corpus and Its Extension to Four Regional Languages of France. In *Proceedings of the 2024 Joint International Conference on Computational Linguistics, Language Resources and Evaluation (LREC-COLING 2024)* (pp. 16014–16023). Torino, Italia. ELRA and ICCL.

Miletic, A., Stosic, D., Marjanović, S. (2017). ParCoLab: A Parallel Corpus for Serbian, French and English. In K. Ekštejn, V. Matoušek (Eds.), *Text, Speech, and Dialogue. TSD 2017. Lecture Notes in Computer Science* (pp. 156–164). https://doi.org/10.1007/978-3-319-64206-2_18

Pennac, D. (1985). *Au bonheur des ogres*. Paris: Gallimard

Pennac, D. (2004). *Il paradiso degli orchii* (Y. Malaouah, prev.). Milano: Fertinelli.

Panak, D. (2002). *Kriv za sve* (M. Logo Milutinović, prev.). Beograd: Plato.

Pennac, D. (2012). *Journal d'un corps*. Paris: Gallimard.

Pennac, D. (2012b). *Storia di un corpo* (Y. Malaouah, prev.). Milano: Fertinelli.

Penak, D. (2013). *Dnevnik jednog tela* (J. Mijatović, prev.). Beograd: Čarobna knjiga.

Pennac, D. (1989). *La petite marchande de prose*. Paris: Gallimard.

Pennac, D. (2014). *La prosivendola* (Y. Malaouah, prev.). Milano: Fertinelli.

Penak, D. (2001). *Mala prodavačica proze* (M. Logo Milutinović, prev.). Beograd: Plato.

Pennac, D. (1987). *La fée carabine*. Paris: Gallimard.

Pennac, D. (2005). *La fata carabina* (Y. Malaouah, prev.). Milano: Feltrineli.

Penak, D. (1999). *Vilinski karabin* (O. Miličević, prev.). Beograd: Nolit.

Ružica J. Seder

Summary

THE FRENCH DISCOURSE MARKER *QUOI* AND ITS ITALIAN AND SERBIAN EQUIVALENTS

This article explores the French discourse marker *quoi*, with the primary aim of establishing its position among the other discourse markers in French and identifying its Italian and Serbian equivalents. It discusses theoretical descriptions of the French discourse marker *quoi* and aims to find equivalent markers in Italian and Serbian. Additionally, due to the striking multifunctionality of this marker, we also address its interactional functions, as well as the contextual circumstances that influence its use, highlighting the factors governing the selection of a translation equivalent. Together, these findings contribute to understanding the correct interpretation and use of *quoi*, a feature of language competence at higher levels of language proficiency. The data were collected from four French novels and their published translations into Italian and Serbian. The secondary corpus used is *ParCoLab*, a parallel corpus containing original texts and their translations in nine European languages. The study employs the contrastive method, which supports the exploration of the corresponding translation equivalents. The findings indicate that the French word *quoi* functioning as a discourse marker (DM) is a frequent topic of scholarly studies, with researchers paying special attention to determining its pragmatic functions. In addition to its demarcation function, the following functions are also attributed to it: reformulation, evidence, modulation with mitigation of the stated claim, interweaving of evidence and modulation (mitigation), hesitation, and interweaving of evidence and modulation (intensification). In the majority of cases, its Italian equivalent is the discourse marker *insomma*, also characterized by distinct multifunctionality. In Serbian, morphologically heterogeneous semantic equivalents appear (particles, demonstrative, interrogative and indefinite pronouns and various lexical structures). The most common equivalent, *eto*, also displays the characteristics of a discourse marker, as well as a certain multifunctionality. The resumptive marker *jednom rečju*, in the examples from the corpus, also indicates an obvious conclusion. The marker *šta li* turned out to be equivalent to the marker *quoi* in its hesitation function. These conclusions underscore the impossibility of compiling even an approximately exhaustive list of Serbian equivalents. Additionally, certain segments of the research show that there are also contextually conditioned translation equivalents (the pronoun *nekakav*, the expressions *ništa manje* and *pa da*, as well as the word *ama*), which could be the subject of further research.

Key words:

discourse marker, *quoi*, French, Italian, Serbian